

До спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет» за адресою: 88000, м. Ужгород,
пл. Народна, 3

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Дешко
Людмили Миколаївни на дисертацію Вишневської Марини Михайлівни на
тему: «Праксеологія конституційно-правової відповідальності суб'єктів
виборчого процесу: порівняльний аналіз», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 –
конституційне право; муніципальне право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження М.М. Вишневської присвячене важливій та актуальній проблематиці конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, що має особливе значення в умовах становлення демократичних засад виборчого права та необхідності удосконалення правових механізмів його реалізації. Актуальність теми зумовлена потребою системного осмислення сутності та змісту конституційно-правової відповідальності як одного з ключових інститутів забезпечення демократичних виборів, а також необхідністю усунення правових колізій у виборчому законодавстві України.

Питання конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в сучасній юридичній доктрині залишається дискусійним, зокрема через відсутність єдиного підходу до визначення її правової природи, підстав і механізмів реалізації. Значна частина норм, що регулюють цей інститут, розпорошена у виборчому законодавстві, а деякі аспекти залишаються не врегульованими, що створює проблеми у правозастосуванні.

Обраний Україною курс на демократичний розвиток та інтеграцію до європейського правового простору зумовлює необхідність адаптації вітчизняного виборчого законодавства до міжнародних стандартів, закріплених

у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Кодексі належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії та інших актах. Виборчий процес, як ключовий механізм реалізації народного суверенітету, потребує ефективних правових інструментів відповідальності для забезпечення чесності, прозорості та справедливості виборів, що робить тему дослідження особливо актуальною.

Окремої уваги потребує порівняльно-правовий аналіз конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в зарубіжних країнах, що дозволяє оцінити ефективність застосовуваних моделей та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення виборчого законодавства України.

Таким чином, дисертаційне дослідження М.М. Вишневської є своєчасним та суспільно значущим, оскільки спрямоване на вдосконалення механізмів реалізації виборчого права, що безпосередньо впливає на легітимність виборчого процесу та функціонування демократичної правової держави.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами. Дисертацію М.М. Вишневської виконано відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень, прийнятої Національною академією правових наук України на період 2021-2025 років. Дослідження відповідає Пріоритетним тематичним напрямам наукових досліджень і науково-технічних розробок, визначеним постановою Кабінету Міністрів України до кінця 2022 року, а також плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України. Тематика дослідження входить у комплексну тему «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX–XXI ст.», яка активно розробляється науковцями Ужгородського національного університету (державний реєстраційний номер 0198U007793).

Мета та завдання дисертаційної роботи. Представлена М.М. Вишневською до захисту дисертація має на меті дослідити праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, здійснення порівняльного аналізу у цій сфері, а також розробку науково

обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення зазначеного правового інституту в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає формулювання дисертанткою комплексу теоретичних і прикладних завдань та їх послідовне вирішення, зокрема шляхом:

- 1) дослідження інституту юридичної відповідальності у сфері виборчого права;
- 2) розкриття сутності та змісту поняття конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- 3) розгляду поняття та класифікації суб'єктів конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі;
- 4) визначення принципів та функціонального призначення конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- 5) здійснення аналізу міжнародних стандартів та сучасних концепцій конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних державах;
- 6) пропонування напрямків підвищення ефективності конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та вдосконалення національного виборчого законодавства.

Дисертанткою сформульовано чітке визначення об'єкта та предмета наукового дослідження відповідно до поставлених завдань. Зокрема, об'єктом дисертаційного дослідження виступає комплекс суспільних відносин, що виникають у сфері юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства. Предметом дослідження є праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

Методологія дослідження. У дисертаційній роботі М.М. Вишневської застосовано широкий спектр наукових методів, що свідчить про високий рівень методологічної обґрунтованості дослідження. Використання загальнонаукового діалектичного методу сприяло виявленню та глибокому аналізу теоретико-прикладних проблем конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, що є ключовим аспектом роботи.

Системний метод дозволив дисертантці визначити місце конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у загальній структурі юридичної відповідальності у сфері виборчого права, а також охарактеризувати її функціональне призначення як комплексної системи взаємопов'язаних функцій.

Використання методів аналізу та синтезу дало можливість з'ясувати співвідношення таких важливих дефініцій, як «конституційна відповідальність» та «конституційно-правова відповідальність», розмежувати позитивну (перспективну) та негативну (ретроспективну) конституційно-правову відповідальність, а також уточнити взаємозв'язок між поняттями «суб'єкти конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі» та «суб'єкти виборчого процесу».

Значним методологічним внеском є застосування порівняльно-правового методу, який дозволив провести детальний аналіз законодавства зарубіжних країн щодо механізмів конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Це, у свою чергу, сприяло формуванню рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняного виборчого законодавства.

Метод абстрагування був використаний для оцінки механізмів реалізації конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу в Україні у співвіднесенні з міжнародними стандартами та правовими підходами інших держав, що підсилює практичну значущість дослідження.

Застосування методу правового моделювання сприяло розробці науково обґрунтованих концепцій і пропозицій щодо вдосконалення національного виборчого законодавства, що є одним із найвагоміших здобутків дисертаційної роботи.

Варто відзначити, що методологічний плюралізм, реалізований у дослідженні, забезпечив об'єктивність, достовірність та комплексність отриманих результатів, що дозволяє розглядати дисертацію М.М. Вишневської як вагомий внесок у розвиток науки конституційного права.

Структура дисертаційного дослідження логічно узгоджена з його метою, завданнями, об'єктом і предметом, що забезпечує послідовне та всебічне

розкриття наукової проблематики. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел, який налічує 212 найменувань та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, з них основний текст займає 210 сторінок.

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором. Результати дисертаційного дослідження М.М. Вишневської відзначаються високим рівнем наукової новизни, що простежується у всіх розділах роботи. Дисертантка досягла поставленої мети, поєднавши ґрунтовний теоретико-правовий аналіз із розробкою конкретних пропозицій щодо вдосконалення механізмів конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Висновки та положення, винесені на захист, аргументовані, переконливі й базуються на значному обсязі нормативно-правових джерел та емпіричних матеріалів. Проведений порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду підсилює наукову обґрунтованість дослідження, а його практична значущість полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення виборчого законодавства України.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, у якому через призму сучасних здобутків в теоретичному та практичному аспектах розглянуто праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу, сформульовано низку теоретичних положень, концепцій та висновків, спрямованих на удосконалення положень вітчизняної нормативно-правової бази у сфері виборчого права.

Наукова новизна одержаних в ході дослідження результатів знаходить своє відображення у висновках, рекомендаціях та пропозиціях, серед яких доцільно виокремити такі:

- пропозиція розмежування понять «суб'єкти виборчого процесу» та «учасники виборчого процесу», де останнє дисертантка вважає більш ширшим, оскільки таке охоплює за своїм обсягом і змістом і суб'єктів в тому числі;
- доведення необхідності внесення змін до Виборчого Кодексу України шляхом включення до його структури Книги V під назвою

«Конституційно-правова відповідальність суб'єктів виборчого процесу»;

- пропозиція створення незалежного органу (комісії) аудиту, який буде перевіряти фінансову діяльність політичних партій і кампаній;
- розуміння сутнісних ознак юридичної відповідальності, котрі відрізняють її від інших форм відповідальності в суспільстві;
- аргументація щодо різних підходів до призначення членів адміністрування виборів відповідно до положень законодавства зарубіжних країн;
- обґрунтування, що розпуск виборчої комісії як санкція за порушення, вчинені її членами в рамках організованої групи, у рамках конституційно-правової відповідальності не виключає подальшого притягнення до відповідальності окремих осіб з її складу за дії, які призвели до порушення виборчих прав громадян;
- положення щодо розуміння феномену конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- науково-теоретичні уявлення про принципи юридичної відповідальності, котрі характеризуються як об'єктивними, так і суб'єктивними особливостями, що спільно визначають робочий механізм цього інституту в юридичній системі, враховуючи як загальні закономірності, так і індивідуальні особливості суб'єктів;
- наукові висновки щодо нормативно-правового регулювання конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу у зарубіжних країнах;
- погляди щодо вдосконалення виборчого законодавства в аспекті застосування електронних технологій голосування та підрахунку голосів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження М.М. Вишневської не обмежується наведеними положеннями. Робота містить авторські концептуальні підходи та нові теоретичні положення, які цілісно висвітлюють проблематику конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу та окреслюють напрямки її подальшого розвитку. Дисертантка ґрунтовно аналізує

проблему крізь призму порівняльно-правового дослідження, що дозволяє врахувати як національний, так і міжнародний досвід у цій сфері.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступній частині дисертаційного дослідження М.М. Вишневської обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено її зв'язок із науковими програмами та дослідницькими планами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет роботи, окреслено використані методи дослідження, а також розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів.

Розділ 1 «Теоретико-доктринальні підходи до розуміння феномену конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» складається з двох підрозділів, у яких досліджено концептуальні підходи до визначення конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі. Аналізується її місце у системі юридичної відповідальності, визначаються основні підходи до правового регулювання цього інституту та його взаємозв'язок із загальними засадами виборчого права.

Розділ 2 «Ціннісно-орієнтаційні маркери конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу» складається з двох підрозділів, у яких розглядається коло суб'єктів конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі, їхні права, обов'язки та особливості застосування відповідних заходів впливу. Значна увага приділена аналізу функціонального призначення досліджуваного інституту як механізму забезпечення законності, справедливості та прозорості виборчого процесу.

Розділ 3 «Праксеологічні засади конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу: сучасні виклики та шляхи реформування національного виборчого законодавства» складається з двох підрозділів, у яких досліджено міжнародні стандарти, сучасні концепції та шляхи вдосконалення правового регулювання відповідальності суб'єктів виборчого процесу.

За результатами проведеного дослідження М.М. Вишневська виявила низку теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із конституційно-правовою відповідальністю у виборчому процесі, та сформулювала відповідні висновки та пропозиції, які узагальнено у підсумкових положеннях дисертації.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною цінністю. Сформульовані в дисертаційній роботі положення, висновки, пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі – для поглиблення наукових знань у сфері виборчого права, інституту юридичної відповідальності;
- правотворчій діяльності – як теоретико-методологічний фундамент для розвитку законодавства у сфері конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу;
- навчальному процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників, методичних розробок, конспектів лекцій із курсів навчальних дисциплін: «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Основи виборчого права», «Порівняльне правознавство» та ін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у тринадцяти наукових публікаціях, у тому числі у п'яти статтях та восьми тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та міжнародних правових школах. В опублікованих працях повно викладено наукові положення, висновки і рекомендації дисертації.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Вивчення матеріалів дисертації та наукових публікацій дисертантки дозволили дійти висновку щодо відсутності порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Використання ідей, наукових результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи. Попри загальну високу наукову цінність, логічність викладу та практичну значущість дослідження, дисертаційна робота М.М. Вишневської не позбавлена окремих дискусійних моментів та аспектів, які можуть стати предметом подальших наукових розвідок:

1) У дисертаційному дослідженні авторкою зазначається, що юридична відповідальність за порушення виборчого процесу в Україні регламентована законодавчо. Однак до кінця залишається незрозумілим, яким чином забезпечується ефективність її реалізації на практиці. Відтак, постає потреба у більш детальнішому розкритті механізму контролю за дотриманням виборчого законодавства.

2) На сторінці 44 дисертаційного дослідження дисертанткою вказується, що конституційно-правова відповідальність в Україні не має належного нормативного закріплення, що ускладнює її застосування та обмежує можливість ефективного виконання її функцій у виборчому процесі. Водночас у роботі наголошується на необхідності вдосконалення цього інституту через більш детальне його регулювання. В даному випадку виникає запитання до авторки, яким чином більш детальне нормативне закріплення конституційно-правової відповідальності могло б вплинути на ефективність її реалізації у сфері виборчого процесу?

3) В межах дисертаційного дослідження авторкою зазначається, що міжнародні виборчі стандарти забезпечують право громадян брати участь в управлінні державою, голосувати та бути обраним на чесних, періодичних виборах, а також включають свободу вираження поглядів і доступ до інформації як елемент забезпечення прозорості виборчого процесу. Однак у роботі не до кінця розкрито питання забезпечення балансу між реалізацією цих прав та необхідністю запобігання дезінформації, маніпуляціям громадською думкою або зовнішньому втручанню у виборчий процес. Зокрема, не зовсім зрозуміло, які саме правові механізми можуть застосовуватися для запобігання таким загрозам, не порушуючи при цьому основоположних прав виборців і кандидатів. Відтак, на публічному захисті вважаємо за доцільне почути аргументовану позицію дисертантки щодо обґрунтування, яким чином міжнародні виборчі стандарти передбачають баланс між свободою вираження поглядів та необхідністю протидії інформаційним загрозам у виборчому процесі?

Водночас, дані зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації М.М. Вишневської.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам.

Відзначені у цьому відгуку позитивні аспекти дисертаційного дослідження свідчать про те, що дисертація М.М. Вишневської є завершеним науковим дослідженням, у якому обґрунтовано нові підходи до конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу. Отримані результати мають наукову новизну, є актуальними для юридичної науки та можуть бути використані у процесі вдосконалення виборчого законодавства, підвищення ефективності правозастосовної діяльності та посилення механізмів відповідальності у сфері виборчого процесу.

Автореферат дисертації повністю відображає основні положення дослідження, його актуальність, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, а також апробацію основних висновків. Кількість опублікованих наукових праць, зазначених в авторефераті, відповідає встановленим нормативним вимогам.

Робота написана чіткою, логічно структурованою мовою із застосуванням належної юридичної термінології та з дотриманням норм наукового стилю.

Дисертація є фундаментальною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові теоретично обґрунтовані та практично значущі результати. Вона розв'язує актуальну наукову проблему, пов'язану з механізмами реалізації конституційно-правової відповідальності у виборчому процесі, що має суттєве значення для розвитку конституційного права України та вдосконалення виборчого законодавства.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам МОН України. Вищевикладене дає підстави вважати, що дисертація Вишневської Марини Михайлівни на тему: «Праксеологія конституційно-правової відповідальності суб'єктів виборчого процесу: порівняльний аналіз» за своїм змістом, достовірністю одержаних результатів, новизною, теоретичною та практичною значимістю відповідає вимогам Порядку присудження наукових

ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (з наступними змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

професор кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

Людмила ДЕШКО

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
06.09.2025р.

